

Етнопсихологічні особливості роботи з іноземним студентами та проблема їх адаптації в українському культурному просторі.

Іщейкін К.Є., Салій А.В.

Аналізуються етнопсихологічні чинники, які безпосередньо впливають на роботу із студентами-іноземцями і стосуються особливостей їх сімейного та соціокультурного виховання. Акцентовується увага на адаптивних проблемах іноземних студентів в Україні.

Ключові слова: *етнопсихологія, виховання, культурний простір, іноземні студенти.*

Починаючи з 90-х років ХХ століття Україна є активним учасником світового освітнього процесу. Громадяни України відкривають для себе усе нові і нові горизонти у здобутті вищої освіти у вищих навчальних закладах Європи та Америки, а вищі навчальні заклади України, у свою чергу, проводять активну роботу по залученню до своїх лав студентів з інших держав. У цьому контексті, перший етап роботи з іноземними студентами потребує особливої уваги і серйозного ставлення, адже, у даному випадку, вищий навчальний заклад презентує державу і її наміри.

У якості мети даної публікації нам хотілося б визначити дослідження етнопсихологічних особливостей притаманних різним етнічним групам іноземних студентів, які проходять навчання у вищих медичних навчальних закладах України. Звідси виводитиметься і комплекс завдань, які ставлять перед собою автори:

- ✓ визначення та характеристика чинників етнопсихологічного характеру, які впливають на навчально-виховний процес із іноземними студентами;
- ✓ позначення основних ментальних особливостей, які впливають на їх стереотипи мислення та принципи взаємодії із оточуючим культурним середовищем.

Найбільш інтенсивною зоною міжетнічних контактів завжди було студентське середовище. Адже саме у вищих навчальних закладах можна зустріти представників найрізноманітніших етнічних груп, і вступають у контакт різні системи світосприйняття і світорозуміння. Саме в результаті такого спілкування у багатьох студентів закріплюються стереотипи міжетнічної поведінки, яку вони пронесуть через усе своє життя.

Загалом студентський вік 17 – 23 роки, вважається вирішальним періодом розвитку етнічної самосвідомості і її закріплення. Під час навчання у вищому навчальному закладі етнічна самосвідомість молодшої людини розширює її уявлення про оточуючий світ. Студентський вік являє собою кризовий етап переходу між юністю та дорослістю, на протязі якого всередині особистості відбуваються багатовимірні, складні процеси: набуття дорослої ідентичності і нового ставлення до оточуючого світу [1. с.487 – 488].

За своїм національним складом середовище іноземних студентів є достатньо строкатим. Тут ми можемо говорити про представників більше ніж 40 різних держав, які різняться між собою не тільки у мовному аспекті, а головню культурно та за етнічно-релігійними традиціями. Невеликий відсоток серед студентів-іноземців складають громадяни країн Центральної Африки (деякі з них поєднують рідні вірування і традиційне католицьке виховання), громадяни колишніх республік Радянського Союзу, громадяни так званої «шістнадцятої» радянської республіки – Болгарії та студенти з Китаю. Як показує досвід, робота із зазначеними категоріями студентів рідко коли містить конфліктні ситуації, які ґрунтуються на релігійно-культурних непорозуміннях. Та найбільш представлена у студентському середовищі етнонаціональна група – це представники країн мусульманського світу. Тут для викладача криється перша, але дуже серйозна пастка, адже йому необхідно пам'ятати, що не всі мусульмани є арабами. Тому вживання словосполучення «арабські студенти», що у нашій свідомості поєднує ці поняття, повинно бути виважене і обґрунтоване. Араби складають лише частину ісламського світу. До цієї етнічної групи відносять більшість представників країн Аравійського півострова, Північної Африки, Єгипту, Іраку, Близького Сходу. Вони

сповідують різні течії ісламу: переважна більшість арабів – мусульмани-сунніти; у Ірані, Південному і Східному Іраку – шиїти; Саудівській Аравії – ваххабіти. Але неможна забувати і те, що більшість арабів Лівану та Сирії сповідують різноманітні течії християнства.

Студенти-мусульмани – це досить різнобарвна, перш за все, етнолінгвістична спільнота в середині якої підтримується усталена система морально-етнічних відносин, які пронизані ісламським віровченням та спільною арабською мовою. Більшість таких студентів росли і виховувались в умовах принципу *'асабійя*, що дослівно означає «пов'язаність» [5. с.246]. Фактично вони цілковито підпорядковуються інтересам сім'ї та родини. Особливо це стосується перспектив вибору майбутньої професії, яка відбувається не за власними уподобаннями, а за ухвалою старших членів родини. Цей момент необхідно враховувати у процесі викладання, оскільки він може суттєво вплинути на внутрішню мотиваційну сферу студентів і знижувати їхню пізнавальну активність в ході вивчення різних дисциплін [2. с.131 – 132].

Однак, у контексті вищенаведеного, неможливо не звернути увагу і на позитивні моменти існуючих тісних родинних зв'язків, коли вони проявляються у зацікавленості старших братів процесом навчання у братів молодших тощо.

Однією з відмінних етнопсихологічних рис студентів-мусульман є їхня підвищена імпульсивність та емоційність, коли відповіді чи репліки супроводжуються бурхливими коментарями або жестикуляцією. Така реакція часто викликає негативну реакцію з боку викладачів або оточуючих, хоча з позицій самих студентів нічого осудного у таких діях немає, так як така поведінка є абсолютно нормальною у їхньому культурному просторі. Вираження емоцій і реакція на оточуюче середовище саме через імпульсивність є невід'ємною ознакою спілкування, а стриманість навпаки, часто може тлумачитись як небажання вступати в контакт. У такому випадку основне завдання викладача як раз і полягатиме у тлумаченні норм та традицій українського культурного середовища, щоб студент, не втрачаючи власної

індивідуальності, все ж розумів, що його поведінка і висловлювання повинні вписуватися у традицію української моральності.

Дуже важливою етнопсихологічною особливістю студентів з арабського та ісламського світу є ставлення до часу та будь-якого розпорядку. При роботі з таким студентами, особливо на початковому етапі, необхідно враховувати, що час для них поняття відносне. У спілкуванні, який би характер воно не мало, головне не стільки результат, скільки процес. На цьому може ґрунтуватися і ставлення до такого обов'язкового для нас явища як пунктуальність, а звідси і часті запізнення. Якщо ми орієнтуємося часто на економію власного часу і часу співрозмовника, то для арабів буде характерним вільне розпорядження часом як своїм так і інших. На заняттях вони взагалі можуть займатися кількома справами одночасно.

Досить вільно іноземними студентами може тлумачитись і поняття особистого простору у процесі спілкування. Традиційна відстань при спілкуванні – не менше 50 см., яка є характерною для представників західного світу, студентами-мусульманами може часто порушуватись. Адже правила їх етикету таких обмежень не знають.

Схожа поведінка може спостерігатись і під час знайомства, коли деякі студенти будуть намагатися привітатися особисто протягуючи руку для привітання. Жест абсолютно неприйнятний з позицій європейської субординації, тим не менш на Сході розглядатиметься як нормальний, а головне як такий, що виказує повагу. При такому привітанні традиційно подається права рука, так як вона асоціюється з удачею і щастям. Жести лівою рукою, яка пов'язується з неблагополуччям, невдачами взагалі бажано не допускати. Тим паче не прийнятно передавати лівою рукою документи, візитівки, що може бути розцінено як вираз неповаги [4. с.68].

Однією із найгостріших проблем у процесі навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України є ставлення до жінки-викладача. Це питання взагалі не може бути проблемою, коли мова ведеться про студентів із країн колишнього СРСР, студентів з КНР чи держав колишнього так званого «соціалістичного табору». Але проблема постає тоді, коли ми говоримо про

студентів-арабів або мусульман з країн Північної Африки чи Аравійського півострова.

Проблема місця жінки у ісламському суспільстві є однією із найгостріших у контексті гендерних відносин. Тут ми можемо говорити про кілька аспектів проблеми: ісламське суспільство та жінка-мусульманка і ісламське суспільство та жінка-немусульманка. Розкриття даного питання має усі перспективи перетворитись на окреме дослідження, тому у даній праці ми акцентувати увагу на ньому не будемо. Зазначимо лише, що в ісламських країнах жінка-викладач займає досить не однозначну позицію. Професійною викладацькою діяльністю тут мають можливість займатися тільки чоловіки, але і жінки виборюють собі таке право. В деяких країнах, як наприклад Іран, на викладацьку діяльність жінок накладають все більше і більше заборон. Їх звільняють з університетів, а іноді з навчальних закладів виключають і студенток. Хоча тут слід зазначити, що такі заборони стосуються не всіх факультетів [3]. В таких країнах як Афганістан, особливо на територіях підконтрольних Талібану, заборони стосуються будь-якої громадської активності жінки.

У випадку української системи освіти проблема відносин між жінкою-викладачем і студентом-мусульманином чи арабом досить швидко зникає, якщо викладач має належну психологічну підготовку і навички роботи з таким контингентом.

Сьогодні ми повинні розуміти, що оточуючий нас світ поступово перетворюється на велику єдину сім'ю. Зрозуміло, що основними рушіями наступаючої глобалізації будуть економічні і комунікаційні стимули. Час пріоритету етноцентричних держав поступово відходить у минуле, поступаючись місцем країнам поліцентричним, не говорячи вже про багаточисленні міжнародні альянси і постійні процеси змішування рас і націй. І якщо раніше досліджувати психологічні особливості народів – за професійною потребою – доводилось дипломатам, бізнесменам та мандрівникам, то зараз чи не кожен повинен орієнтуватись у складних особливостях національної психології тих, з ким доводиться співпрацювати чи просто спілкуватися. Чим доводиться розраховуватися за етнопсихологічне невігластво, добре відомо

тим, кому довелося зіштовхнутися із традиціями, віруваннями і поведінковими стереотипами традиційно орієнтованих суспільств.

Помилковою буде позиція, прихильники якої вважають, що етнопсихологічні відмінності визначаються тільки особливостями, які були успадковані в процесі навчання і виховання соціокультурних стереотипів. Сьогодні фахівці наполягають і на важливому впливі біологічних складових національного характеру.

Кожна культурна особистість сучасного світу має не просто знатися на етнопсихологічній проблематиці – вона повинна ідентифікувати перш за все себе у такому багатоплановому етнокультурному просторі. Етнопсихологічна тематика в наш час може визначатися як одна із найактуальніших у зв'язку із постійно зростаючою тенденцією до поліміксингу – змішуванню і взаємодії різноманітних етнічних спільнот як у культурному плані, так і у біогенетичному.

Література:

1. Бутузов В.Ю. Влияние этнического фактора на российское общество и политическое поведение студентов // Этнопсихологические проблемы вчера и сегодня: хрестоматия / сост. К.В.Сильченко. – Мн.: Харвест, 2004. – С. 471 – 493
2. Заячківська А. Врахування етнопсихологічних особливостей арабських студентів у навчально-виховному процесі підготовчого відділення для іноземців // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – вип. 3. – С. 131 – 134
3. Назрин Наваз. Исключение женщин из университетов Ирана указывает на то, что право женщин на образование будет обеспечено только руками искреннего исламского руководства Халифата [електронний ресурс]. режим доступу. – <http://www.hizb.org.ua/ru/izdaniya/proklamacii/692-hizb-ut-tahrir.html>

4. Сканава А. Арабский этикет. Языковые изыски, которые всегда на пользу // Азия и Африка сегодня. – 2004. – № 7. – С.68
5. Якубович М. Ісламська перспектива глобалізації в контексті соціального вчення ‘Абд ар-Рахмана ібн Хальдуна // Іслам і сучасний світ. – К.: Ансар Фаундейшн, 2009. – С. 243 – 263

Реферат

Этнопсихологические особенности работы с иностранными студентами и проблема их адаптации в украинском культурном пространстве

Ищейкин К.Е., Салий А.В.

Анализируются этнопсихологические факторы, которые непосредственно влияют на работу с иностранными студентами и касаются особенностей их семейного и социокультурного воспитания. Акцентируется внимание на адаптивных проблемах студентов в Украине.

Ключевые слова: этнопсихология, воспитание, культурное пространство, иностранные студенты.

Ethno psychological features of work with foreign students and the problem of adaptation of the Ukrainian cultural space

Ishcheikin K.E., Saliy A.V.

Analyzes the ethno psychological factors, which directly affect the work with foreign students and relate to the characteristics of their family and socio-cultural education. Focuses on adaptive problems of the students in Ukraine.

Key words: ethno psychology, education, cultural space, foreign students.